Oikeusministeriölle

LAUSUNTO KÄRÄJÄOIKEUSUUDISTUSTA KOSKEVASTA EHDOTUKSESTA

Pietarsaaren kaupunki
Kaupunginjohtaja Kristina Stenman

Pietarsaaren kaupunki toteaa aluksi, että käräjäoikeusverkoston uudistaminen ajoittuu hyvin nopeasti edellisen, vuonna 2010 tehdyn uudistuksen jälkeen. Tuolloin käräjäoikeuksien määrää vähennettiin jo merkittävästi. Tuomioistuinpalveluiden ja oikeudenhoidon palveluiden saatavuus yleisemmin on olennainen perusoikeus ja tärkeä valtiollinen tehtävä yhteiskunnan turvallisuuden ja vakauden säilyttämiseksi. Mikäli ehdotettu uudistus toteutetaan, mikä ehdotetussa muodossaan muun muassa tarkoittaisi Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuksien yhdistämistä, kaupunki haluaa korostaa kahta näkökantaa Pietarsaaren seudun näkökulmasta: tuomioistuinpalveluiden saatavuutta ja kielellisen palvelun turvaamista tuomioistuimissa kestävällä tavalla.

1. **Tuomioistuinpalveluiden saatavuus: Pietarsaaren tulee säilyä istuntopaikkana**

Edellisen käräjäoikeusuudistuksen yhteydessä Pohjanmaan käräjäoikeuteen perustettiin kolme istuntopaikkaa: Kristiinankaupunki, pääpaikka Vaasa ja Pietarsaari. Tämä on aiheellista, sillä käräjäoikeuden alueen välimatkat pohjoisesta etelään ovat pitkät. Käräjäoikeuden istuntopaikka Pietarsaaressa on tänä päivänä hyvin aktiivisesti käytössä ja palvelee lähes 50 000 asukkaan aluetta. Käräjäoikeus sijaitsee Ebba Brahe -kiinteistössä yhdessä poliisin, syyttäjäntoimen ja maistraatin kanssa, joten valtion viranomaisilla on hyvät synergiavaikutukset. Vuokrasopimus päättyy vuonna 2026.

Vaikka ehdotettu Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuksien yhdistäminen toteutettaisiin, tulee Pietarsaaren säilyä istuntopaikkana. Vaasan ja Kokkolan käräjäoikeuksien tilat eivät olisi riittävät vastaanottamaan Pietarsaaressa nyt käsiteltäviä asioita ilman laajoja peruskorjauksia tai uudisrakentamista. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista. Jos Pietarsaari ei olisi istuntopaikka, oikeudenhoito huononisi olennaisesti alueella, jossa on monia suuria yrityksiä ja vahvaa taloudellista dynamiikkaa. Pohjanmaan käräjäoikeuden osalta suunnitellaan kahden käräjäpaikan lakkauttamista yhteensä 14 käräjäpaikasta koko maassa. Pohjanmaa vastaisi näin ollen n. 17 prosentista suunnitelluista säästöistä käräjäpaikkojen osalta.

Esityksessä viitataan kansalaisille suunnattujen digitaalisten palveluiden käyttöönottoon seikkana, joka vähentää oikeustoimen fyysisten toimipisteiden tarvetta. Digitalisointi antaa kuitenkin valtaosin odotuttaa itseään oikeuslaitoksen piirissä, ja siitä syystä väestölle on hyvin tärkeää, että käräjäoikeus sijaitsee fyysisesti lähellä. Emme koe, että toimintojen siirtäminen Vaasaan tai Kokkolaan, mikä samalla todennäköisesti tarkoittaisi muutostöitä tai korkeampia vuokrakustannuksia, olisi taloudellisesti puolusteltavaa.

Esityksessä todetaan myös, että istuntopaikkojen vähentäminen todennäköisesti johtaisi yksityisten asianajopalveluiden vähenemiseen paikkakunnilla, joilla käräjäoikeudet eivät enää toimi. Tässä vedotaan siihen, että oikeusaputoimistot ovat kuitenkin käytettävissä. Pietarsaaren kaupunki toteaa kuitenkin, että mahdollisuus lainopillisen asiamiehen valitsemiseen kuuluu oikeusvaltion perusperiaatteisiin. Lisäksi oikeusaputoimistojen yhdistäminen suuremmiksi piireiksi on johtanut siihen, että oikeusaputoimisto on yhä useammin jääviystilanteessa. Ellei tällöin ole käytettävissä yksityisiä asianajajia, asukkaiden mahdollisuudet heille erittäin tärkeiden asioiden hoitamiseen kaventuvat entisestään. On siis vielä syytä harkita perusteellisesti uudistuksen tarkoitusta myös yleisemmin oikeudenhoidon näkökulmasta.

2. Kielelliset oikeudet: uudistuksen vaikutukset tulee selvittää perusteellisesti ja oikeudenkäynnin saatavuus ruotsiksi on turvattava

Pietarsaaren kaupunki toteaa yleisesti, että ehdotettu uudistus tarkoittaa suuria muutoksia kaikille Suomen kaksikielisille käräjäoikeuksille. Erityisen suuria muutokset ovat Uudellamaalla, jossa Raaseporin ja Porvoon käräjäoikeudet, joissa kummassakin ruotsin kieli on vahvasti edustettuna, yhdistetään kahden hyvin suuren käräjäoikeuden, Espoon ja Vantaan, kanssa. Muutos on kuitenkin suuri myös suunnitellun Pohjanmaan käräjäoikeuden osalta, jossa enemmistökieleksi tulee suomi. Kansliakieli olisi näin ollen suomi. Pietarsaaren kaupunki on sitä mieltä, että perusteellinen kielellisten vaikutusten arviointi tulee vielä tehdä, oikeusministeriön kielellisten vaikutusten arvioinnin toteuttamiseksi antamien ohjeiden mukaisesti. Oikeusministeriön kielellisten vaikutusten arvioinnin ohjeiden mukaisesti ministeriön tulee tehdä perusteellinen ennakkoarviointi siitä, mitkä vaikutukset esitetyillä malleilla on käräjäoikeuksien valmiudelle turvata yksilön oikeussuoja ja kielelliset oikeudet lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä.

Hallinnolliset muutokset vaikuttavat kieliryhmien todellisiin mahdollisuuksiin saada palveluita omalla kielellään. Esitysehdotuksessa ehdotetaan muun muassa, että koko maassa olisi vain kaksi tuomioistuinharjoittelupaikkaa, Ahvenanmaalla. Tämä ei kuitenkaan riitä sellaisten tuomareiden saatavuuden varmistamiseen, joilla on täydellinen ruotsin kielen taito koko suomalaisen oikeuslaitoksen palvelemiseen.

Mikäli uudistus toteutetaan, on erityistä huomiota kiinnitettävä molempien kieliryhmien omalla kielellä saamien palveluiden mahdollisuuden varmistamiseen Pohjanmaan käräjäoikeudessa. Uuden käräjäoikeuden alueella ruotsinkielisten osuus olisi 39 % väestöstä.

Kuten esitysluonnoksessa todetaan, ruotsinkieliset ovat tyytymättömämpiä tuomioistuinpalveluihin ruotsin kielellä verrattuina suomenkielisiin (Kielibarometri 2012 ja 2016). Ruotsinkieliset valitsevat myös useammin oman kielensä käyttämättä jättämisen, sillä ymmärretyksi tuleminen halutaan varmistaa. Nämä ovat vakavia puutteita oikeusvaltion perustan muodostumiselle: jokaisella on yhdenvertainen mahdollisuus hakea oikeutta. Tilanne on tähän asti ollut parempi Pohjanmaalla ja mahdollinen yhdistyminen Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuden kanssa tulee toteuttaa siten, että sekä suomen- että ruotsinkieliset käräjäoikeuden asiakkaat kokevat palvelun edelleen hyväksi.

Pietarsaaren kaupunki ehdottaa esityksen muotoilun osalta seuraavaa:

On erittäin tärkeää, että Pohjanmaalla on edelleen kielituomareita, mutta nyt käänteisesti siten, että heillä tulee olla täydellinen ruotsin kielen taito. Kielituomareiden määrä tulisi vahvistaa laissa ja sen tulisi olla vähintään sama kuin tänä päivänä Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan käräjäoikeuksissa, eli 10.

Kansliahenkilöstöllä on yhä tärkeämpi rooli tuomioistuimissa summaarisemmissa menettelyissä. Siitä syystä myös kansliahenkilöstön kielitaidot tulisi varmistaa selkeillä säännöksillä ja niitä tulisi osittain tiukentaa. Pohjanmaan, mutta myös muiden kaksikielisten käräjäoikeuksien osalta, tulee kirjata vaatimus siitä, että käräjäoikeus varmistaa, että riittävällä määrällä henkilöstöstä on hyvät taidot ruotsin kielessä siten, että ruotsinkielisen väestön palvelun tarve voidaan tyydyttää.

On äärimmäisen tärkeää, että myös tulevaisuudessa on saatavilla tuomareita, joilla on täydellinen suomen tai ruotsin kielen taito. Käräjäoikeuksia nyt yhdistettäessä on erittäin tärkeää, että tuomioistuinharjoittelupaikkoja on myös jatkossa riittävästi. Esityksen mukaan ruotsinkielisiä harjoittelupaikkoja olisi jatkossa vain kaksi, Ahvenanmaan käräjäoikeudessa. Tämä ei riitä. Siitä syystä Pietarsaaren kaupunki katsoo, että Pohjanmaan käräjäoikeudessa tulee olla kolme ruotsinkielistä oikeusnotaaripaikkaa, mahdollisesti siten, että kaksi sijoitetaan Vaasaan, yksi Kokkolaan.